

<https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.11>
2023, nr 3 (73), ss. 13

Data publikacji: 20.07.2023
Data akceptacji: 13.03.2023

Cytowanie

CHICAGO: P.K. Sowiński, *Prawo do obrony obwinionego o popełnienie wykroczenia z perspektywy art. 42 ust. 2 Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 3, s. 155–167, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.11>

APA: Sowiński, P.K. (2023), *Prawo do obrony obwinionego o popełnienie wykroczenia z perspektywy art. 42 ust. 2 Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 3, s. 155–167, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.11>

Piotr K. Sowiński

ORCID ID: 0000-0003-2210-5877

Uniwersytet Rzeszowski

E-mail: pkowski@gmail.com

Prawo do obrony obwinionego o popełnienie wykroczenia z perspektywy art. 42 ust. 2 Konstytucji RP

Słowa kluczowe: obwiniony, prawo do obrony, wykroczenie, zasada procesowa, Konstytucja, prawa procesowe

Keywords: defendant, right to defence, offence, procedural rule, Constitution, procedural rights

Streszczenie

W tekście przedstawiono problematykę autonomii postępowania w sprawach o wykroczenia, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji obwinionego oraz jego prawa do obrony. Autor stawia tezę co do konieczności uznania, że do obwinionego należy stosować przepis art. 42 Konstytucji RP, mimo że w tym przepisie jest mowa o gwarancjach prawa do obrony dla osób występujących w postępowaniu karnym, nie zaś literalnie dla osób przeciwko którym jest prowadzone postępowanie w sprawach o wykroczenia. Objęcie obwinionych gwarancjami konstytucyjnymi ma istotne znaczenie dla samych obwinionych, ale i dla spójności systemu wymiaru sprawiedliwości oraz procedur sądowych,

gdyż tylko w ten sposób staje się możliwa realizacja konstytucyjnego wzorca rzetelnego procesu sądowego.

Abstract

The Right to Defence of an Offence Defendant in the Light of Art. 42 sec. 2 of the Polish Constitution

The text presents the problem of autonomy of proceedings in misdemeanour cases, with particular emphasis on the situation of the accused and their right to defence. The author puts forward a thesis concerning the necessity to recognise that the provision of Art. 42 of the Constitution of the Republic of Poland should be applied to the accused, even though this provision refers to guarantees of the right to defence for persons appearing in criminal proceedings, and not literally for persons against whom proceedings in misdemeanour cases are conducted. The extension of constitutional guarantees to defendants is important for the defendants themselves, but also for the coherence of the justice system and court procedures, as only in this way does the constitutional benchmark of a fair trial become feasible.

✱

I.

Jeśli zasadę procesową rozumieć jako nośnik najważniejszych cech danego procesu, podstawę funkcjonowania tego procesu czy wreszcie za normę prawną rzutującą na jego kształt, to z pewnością takiemu rozumieniu odpowiada zasada prawa do obrony. W myśl tej zasady, każda osoba zagrożona jakąś formą odpowiedzialności prawnej ma prawo do przedsięwzięcia środków w celu odparcia zarzutu popełnienia czynu, z którym taka odpowiedzialność się wiąże. Powiązanie tych dwóch zdarzeń, to jest czynu i jego prawnych następstw jest domeną prawodawcy: jednym razem będzie do ustawodawca, gdy w grę wchodzić będzie odpowiedzialność cywilna, administracyjna lub karna, innym razem normodawca korporacyjny, gdy rzecz dotyczyć będzie odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Jednym z rodzajów takiej odpowiedzialności prawnej jest odpowiedzialność z tytułu wykroczenia. Choć w doktrynie¹ i judykaturze² odpowiedzialność tę traktuje się jako składową szerszego – bo obejmującego także odpowiedzialność za przestępstwa – pojęcia jakim jest „odpowiedzialność karna”, to do jej przypisania dochodzi w postępowaniu niezależnym od karnego. Już w ocenie samych projektodawców postępowanie w sprawach o wykroczenia stanowiło odrębny od postępowania karnego rodzaj postępowania, a przez odmiennność przedmiotu („czyny drobniejszej natury niż przestępstwa”) i udział w rozstrzyganiu o tym przedmiocie przez organy nieprocesowe i niesądowe („tryb mandatowy”) także postępowanie niemożliwe do włączenia do obowiązującego już kodeksu postępowania karnego z 1997, choćby tylko na zasadzie odrębnego działu³.

Autonomiczność⁴ postępowania wykroczeniowego wynika przede wszystkim z tego, że jest ono prowadzone podług innej regulacji prawnej, którą na dzień dzisiejszy jest ustawa z 24 sierpnia 2001 r.⁵, ale i również i z tego, że rządzi się ono własnymi regułami na co wskazuje jej art. 1 § 1. Artykuł 1 § 1 k.p.w. ustanawia zasadę, w myśl której ten właśnie kodeks stanowi „podstawowe źródło prawa procesowego” dla spraw o wykroczenia⁶, a przepisy k.p.k. wyłącznie subsydiarne źródło tego prawa (art. 1 § 2 k.p.w.) i to tylko wtedy, gdy dopuszcza to wyraż-

¹ Tak M. Cieślak, Z. Doda, *Przegląd orzeczeń Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego za 1973 rok*, „Palestra” 1974, nr 12, s. 69. Zauważano przy tej okazji, że pomiędzy karą za wykroczenie, a karą za przestępstwo zachodzi różnica bardziej ilościowa, niż jakościowa. A. Gubiński, *Prawo karno-administracyjne*, Warszawa 1972, s. 28; podobnie Z. Młynarczyk, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dn. 5 kwietnia 1973 r.* (VI KZP 80/72), „Państwo i Prawo” 1973, nr 10, s. 171–172. Odmiennie jednak L. Gardocki, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dn. 5 kwietnia 1973 r.* (VI KZP 80/72), OSPiKA 1973, nr 10, s. 442 i n., a także K. Sitkowska, *W roli świadka*, „Państwo i Życie” 1999, nr 1(1755), s. 13.

² Uchwała SN (7 sędziów) z 5 kwietnia 1973 r., sygn. akt VI KZP 80/72, OSNKW 1973, Nr 6, poz. 72.

³ Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, Druk Sejmowy Nr 2465, Sejm III Kadencji, s. 33, na <https://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruk/2465> (23.01.2023).

⁴ Tak T. Grzegorzczak, *Obronca w nowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia*, „Palestra” 2002, nr 1–2, s. 33.

⁵ Ustawa z 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1124).

⁶ Postanowienie SN z 12 czerwca 2007 r., sygn. akt V KZ 29/07, Lex/el. nr 569378.

ny przepis ustawy z 2001 r. („gdy niniejszy kodeks tak stanowi”). Odrębność postępowania wykroczeniowego podkreśla Sąd Najwyższy, stojąc na stanowisku, iż ani zasady wykładni językowej, ani wykładni systemowej i funkcjonalnej nie pozwalają na uznanie, że „postępowanie zmierzające do realizacji innej gałęzi prawa niż prawa karnego materialnego” może być określane „mianem postępowania karnego”⁷. Powyższe może skłaniać do postawienia pytania, czy w takim razie do obwinionego należy stosować art. 42 Konstytucji RP, skoro w przepisie tym jest mowa wyłącznie o postępowaniu karnym, nie zaś jakimkolwiek innym?

II.

Pisząc o odmienności reguł rządzących postępowaniem w sprawach o wykroczenia nie należy zapominać, że spora ich część jest jednak wzorowana na zasadach karnoprocesowych lub też podlega transpozycji z procesu karnego na grunt postępowania wykroczeniowego za pomocą przepisów odsyłających do ich odpowiedniego stosowania. Uściślając pierwsze z tych stwierdzeń, zasady obowiązujące na gruncie ustawy z 24 sierpnia 2001 r. nie są dokładną kopią rozwiązań karnoprocesowych, częstokroć stanowiąc ich zubożoną i uproszczoną wersję, co jest podyktowane koniecznością zapewnienia odnośnym postępowaniom większej efektywności, ale i obniżenia społecznych kosztów ich prowadzenia. Wyrazem tego ostatniego jest chociażby redukcja liczby biegłych opiniujących stan psychiczny sprawcy czynu z dwóch, jak ma to miejsce w art. 202 § 1 k.p.k., do jednego psychiatry (art. 42 § 2 k.p.w.), ale i maksymalnej liczby jednoczesnych obrońców z trzech (art. 77 k.p.k.) do jednego (4 § 1 k.p.w.). Wszędzie tam, gdzie przepisy kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia odsyłają do przepisów kodeksu postępowania karnego jest to odesłanie do stosowania „odpowiedniego”, co oznacza zazwyczaj konieczność uwzględnienia specyfiki obszaru, na którym przepisy te będą stosowane⁸, czego w momencie uchwalenia ustawodawca nie przewi-

⁷ Postanowienie SN z 29 stycznia 2004 r., sygn. akt I KZP 40/03, OSNKW 2004, Nr 2, poz. 22.

⁸ Np. w zakresie odmiennego nazewnictwa – por. T. Grzegorzczak, *Komentarz do art. 1, teza 3* [w:] T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2012, Lex/el.

dział⁹. Odpowiednie stosowanie wskazanego przez przepis odsyłający przepisu kodeksu postępowania karnego oznacza, że to ten ostatni przepis podlegać będzie modyfikacji dostosowującej go do „środowiska” wykroczeniowego, a nie przepisy kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

III.

Wspomniane wcześniej odesłanie przez art. 8 k.p.w. do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego, obejmuje szereg naczelnych zasad procesowych (prawdy materialnej – art. 2 k.p.k., obiektywizmu – art. 4 k.p.k., domniemania niewinności – art. 5 k.p.k., swobodnej oceny dowodów – art. 7 k.p.k., samodzielności jurysdykcyjnej sądów – art. 8 k.p.k., oficjalności – art. 9 k.p.k., skargowości – art. 14 k.p.k., informacji procesowej – art. 16 k.p.k.). Tak liczne nawiązania do naczelnych zasad procesowych obowiązujących w postępowaniu karnym dały T. Grzegorzcykowi asumpt do stwierdzenia, że bardziej niż kiedykolwiek „procedura w sprawach o wykroczenia [...] zbliżyła się do reguł postępowania karnego”¹⁰. Tę bliskość zdradza także najbardziej nas interesująca zasada prawa do obrony. Wprawdzie akurat ta zasada została uformowana przez ustawę z 2001 r. w sposób samodzielny, to przecież i w tym wypadku trudno mówić o jakimś oryginalnym jej ukształtowaniu¹¹. W dużej mierze zasada ta wzorowana jest na rozwiązaniach karnoprosesowych, a ewentualne różnice mają bardziej ilościowy niż jakościowy charakter. Sedno obrony i tu, i tam, sprowadza się do przedsięwzięcia środków zmierzających do odparcia zarzutu popełnienia ujemnie wartościowanego czynu, z którym ustawa wiąże określone konsekwencje prawne¹². Zasadnicza treść

⁹ A. Korzeniowska-Lasota, *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów. Część 1. Zagadnienia ogólne*, „Palestra” 2013, nr 9–10, s. 74. W nauce ten rodzaj stosowania prawa określa się mianem analogii z ustawy w wypadkach przewidzianych przez przepis odsyłający, por. K. Dudka, *Zasady i zakres odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy*, Warszawa 2015, s. 8.

¹⁰ T. Grzegorzcyk, *Komentarz do art. 1, teza 2...*

¹¹ T. Grzegorzcyk, *Komentarz do art. 1, teza 1...*

¹² Por. A. Marek, A. Marek-Ossowska, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2021, s. 180.

prawa do obrony wynika z art. 4 k.p.w., ale już niektóre składowe tego prawa sięgają swymi korzeniami do przepisów karnoprocesowych, czego wyrazem jest prawo do tłumacza (art. 72 k.p.k.), prawo do wolności od samooskarżania się (art. 74 § 1 k.p.k.), prawo do składania wyjaśnień, ale i tak istotne z punktu widzenia skuteczności obrony – prawo do milczenia (art. 175 k.p.k.). Nie inaczej jest z recepcją na grunt wykroczeniowy niektórych przepisów kształtujących sytuację obrońcy (*vide*: art. 24 § 2 k.p.w. w zw. z art. 83 – art. 86 k.p.k.).

Odesłanie przez m.in. art. 8 k.p.w. do konkretnych przepisów k.p.k. raczej wyklucza sytuację, iżby przepisy te nie nadawały się do takiego stosowanie z uwagi na bezprzedmiotowość lub kolizyjność z innymi przepisami ustawy z 24 sierpnia 2001 r.¹³. Trudno bowiem posądzać ustawodawcę, że w dacie uchwalenia tej ustawy nie rozważył wyprzedzająco kwestii takiej zgodności. Ten sam art. 8 k.p.w. jest przykładem awizowanego przez art. 1 § 2 k.p.w. odesłania do odpowiedniego stosowania wskazanych przepisów kodeksu postępowania karnego, i to przykładem nieodosobnionym. Jednak ani duża liczba tych odesłań, ani ich szeroki zakres – w ocenie R. Kmiecika – nie czyni ze spraw rozpoznawanych w trybie ustawy z 2001 r. „spraw karnych”, tak jak i nie czyni z postępowania wykroczeniowego „postępowania karnego w rozumieniu art. 1 k.p.k.”¹⁴ Powyższe stanowisko harmonizuje z poglądami projektodawców kodyfikacji z 2001 r., nie jest jednak afirmowane przez sporą część doktryny. I tak, według A. Marka postępowanie wykroczeniowe w swej istocie jest szczególnym rodzajem postępowania karnego, za czym przemawia m.in. szereg konstrukcji przejętych z procesu karnego oraz zaliczenie orzekania w sprawach o wykroczenia do wymiaru sprawiedliwości, o jakim mowa w art. 175 Konstytucji RP¹⁵. Postępowanie w sprawach

¹³ J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, „Państwo i Prawo” 1964, z. 3, s. 368.

¹⁴ R. Kmiecik, *Glosa do uchwały SN z 30 września 2003 r.*, I KZP 23/03, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2004, nr 3, s. 173. Inni autorzy sądzą, że nie jest to „postępowanie *sensu stricto* karne, lecz jedynie zbliżone do procesu karnego”, por. W. Kotowski, *Komentarz do art. 1, teza 3* [w:] W. Kotowski, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2003, Lex/el.

¹⁵ A. Marek, *Uwagi o charakterze prawnym i „legislacyjnym modelu” sądowego postępowania w sprawach o wykroczenia* [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga Pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004, s. 254–255; A. Marek, A. Marek-Ossowska, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2021, s. 162–163.

o wykroczenia zalicza do „trybu szczególnego procesu karnego” M. Bojarski i Z. Świda¹⁶, a do „szeroko pojmowanego postępowania karnego” A. Światłowski, wskazując na modelową bliskość tego rodzaju postępowania do postępowania w sprawach o przestępstwa¹⁷. Nie inaczej do tej kwestii podchodzą M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala i A. Lach, dostrzegając co prawda „istotne różnice” pomiędzy obiema procedurami, ale i zarazem uznając za rozstrzygające dla możliwości zaliczenia postępowania wykroczeniowego do „szczególnych postępowań karnych pierwszego stopnia” to, że przedmiotem tego pierwszego jest „odpowiedzialność karna określonej osoby”¹⁸.

IV.

W następstwie zaliczenia postępowania wykroczeniowego do postępowania karnego *sensu largo* możliwe staje się objęcie występujących tam obwinionych (ale i osób wskazanych w art. 54 § 6 w zw. z art. 4 § 2 k.p.w.) przepisem art. 42 ust. 2 Konstytucji RP¹⁹. Przepis ten przyznaje bowiem prawo do ochrony nie komukolwiek, a tylko takim osobom, przeciwko którym prowadzone jest „postępowanie karne”. Z wykładniczego punktu widzenia łatwiej jest rozciągnąć ochronę konstytucyjną na obwinionych wskutek uznania, że prowadzone z uch udziałem postępowanie jest szczególną postacią postępowania karnego, niż przyjęcie, że ustawa zasadnicza posługuje

¹⁶ M. Bojarski, Z. Świda, *Podstawy materialnego i procesowego prawa o wykroczeniach*, Wrocław 2002, s. 199.

¹⁷ A. Światłowski, *Jedna czy wiele procedur karnych*, Sopot 2008, s. 139 i 154.

¹⁸ M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, A. Lach, *Charakter prawny postępowania i środki przymusu w sprawach o wykroczenia*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 2, s. 44 i 45. O „odpowiedzialności karnej” w odniesieniu do wykroczeń traktują m.in. wyroki SN z 26 sierpnia 2009 r., sygn. akt III KK 227/09, Lex/el. nr 608032, a także z 20 października 2009 r., sygn. akt III KK 245/09, Lex/el. nr 529630. Podobnie wyrok WSA w Krakowie z 15 grudnia 2021 r., sygn. akt III SA/Kr 710/21, Lex/el. nr 3288990. Natomiast o „odpowiedzialności karnej sensu largo” („obejmującej tj. odpowiedzialność o charakterze represyjnym przewidzianą przez przepisy Kodeksu karnego i prawa karnego pozakodeksowego, jak i odpowiedzialność o charakterze represyjnym za wykroczenia”), wyrok SN z 16 listopada 2022 r., sygn. akt II KK 382/22, Lex/el. nr 3482175.

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

się pojęciem „postępowanie karne” w jakimś własnym autonomicznym znaczeniu²⁰, co jednak również jest możliwe zważywszy na fakt, iż pod względem podmiotowym przepis ten nie odnosi się do podejrzanego lub oskarżonego, lecz do „każdego, przeciwko komu przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne²¹”. Ta ostatnia metoda wykładni ma jednak tę niebagatelną wyższość, że umożliwia stosowanie art. 42 ust. 2 do dalszych postępowań represyjnych, a mianowicie do postępowania w sprawach nieletnich²² czy postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe²³, ale i wszelakich postępowań dyscyplinarnych²⁴ oraz wpadkowych i przygotowawczych, jeśli tylko te ostatnie związane są z ingerencją w sferę wolności i praw o konstytucyjnej proveniencji. Każdorazowa ingerencja w te wolności i prawa musi odpowiadać zasadzie proporcjonalności, o której mowa w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP („ograniczenia [...] są konieczne w demokratycznym państwie”), ale też powinna odbywać się w warunkach zapewniających osobie dotkniętej takim działaniem prawo do obrony. Prawo do obrony w autonomicznym, konstytucyjnym znaczeniu nie służy więc wyłącznie odparciu zarzutu, z którym wiąże się jakiś rodzaj odpowiedzialności prawnej (karnej *sensu stricto*, wykroczeniowej, karnoskarbowej lub dyscyplinarnej), ale także przeciwstawienia się przez obywatela („każdego”) za przyznanych pomocą legalnych środków wszelkim działaniom zmierzającym do pogorszenia jego sytuacji prawnej. Powyższe oznacza nie tylko dopuszczalność, ale i wręcz konieczność różnicowania tych środków w zależności od przedmiotu danego postępowania, co skądinąd unaocznia zestawienie kilku tylko przepisów k.p.w. z ich karnoprosesowymi odpowiednikami (np. art. 4 k.p.w. i art. 77 k.p.k. w zakresie liczby obrońców;

²⁰ Aczkolwiek tak właśnie interpretuje się treść art. 64 Konstytucji RP. Por. opinię co do zakresu znaczeniowego użytego w tym przepisie terminu „własność”, M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 64, tez 3 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2021, Lex/el.

²¹ To umożliwia z kolei przyjęcie tezy, iż podmiotem prawa do obrony w procesie karnym nie jest wyłącznie osoba, o której mowa w art. 6 k.p.k.

²² Ustawa z 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. poz. 1700).

²³ Ustawa z 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. 2022, poz. 859 ze zm.).

²⁴ L. Jamróz, *Konstytucyjne prawo do obrony przed sądem w RP [w:] Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś*, red. J. Matwiejuk, Białystok 2009, s. 265.

art. 21 § 1 k.p.w. i art. 79 § 1 i § 2 zwolnienia z obowiązków dotychczasowego obrońcy obligatoryjnego).

Za stosowalnością art. 42 ust. 2 Konstytucji RP do postępowania w sprawach o wykroczenia przemawia wreszcie i to, że czyny te od ponad dwudziestu lat podlegają jurysdykcji sądów powszechnych, co czyni z nich w ujęciu przedmiotowym element „działalności państwa polegającej na wiążącym rozstrzygnięciu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot podobny²⁵” czyli wymiaru sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP). Skoro wymiar sprawiedliwości przynależy do sądów „we wszystkich sprawach”, a spraw wykroczeniowych nie obejmuje wyłączenie awizowane przez art. 177 *in fine* Konstytucji RP, to ich rozpoznanie musi następować na identycznych warunkach jak rozpoznanie spraw o przestępstwa. Identyczność tych warunków obejmuje jednak nie detale „proceduralne”, lecz ustrojowe imponderabilia, kwestie natury zupełnie zasadniczej, które rzutują na realizację prawa do rozpatrzenia jego sprawy w warunkach procesu sprawiedliwego, jawnego, niezwłocznego, prowadzonego przez sąd właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Żaden przepis rangi konstytucyjnej ani tym bardziej ustawowej nie przewiduje, by którakolwiek ze wszystkich spraw powierzonych kognicji sądów powszechnych mogła być prowadzona z pominięciem tych fundamentalnych warunków. Dotyczy to także prawa do obrony, które w powszechnym opinii stanowi ważny element rzetelnego procesu²⁶ (lub jak zdarza się Trybunałowi Konstytucyjnemu określać: „prawa do rzetelnej procedury”²⁷). Jeżeli więc sprawa²⁸, *in hoc casu*: sprawa o wykroczenie,

²⁵ Wyrok TK z 9 czerwca 1998 r., sygn. akt K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50.

²⁶ Rzetelny proces to taki, który „prowadzi się wedle zasad, chroniących prawa jednostki” – por. P. Hofmański, *Konwencja Europejska a prawo karne*, Toruń 1995, s. 238.

²⁷ Wyrok TK z 28 listopada 2007 r., sygn. akt K 39/07, OTK-A 2007, nr 10, poz. 129.

²⁸ Także i to pojęcie uznawane jest za autonomiczne na gruncie konstytucyjnym, wskutek czego obejmuje „również sprawy, które nie są sprawami cywilnymi, sędowo-administracyjnymi lub karnymi” (postanowienie SN z 19 grudnia 2003 r., sygn. akt III CK 319/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 31). Tak R. Pawlik, *Kontrawencjonalizacja w polskim prawie karnym i wykroczeń. Analiza teoretyczna – dogmatyczna na tle porównawczym*, Kraków 2016, s. 254. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, choć pojęcie „sprawa” należy w pierwszej kolejności odnosić do sporów prawnych między osobami fizycznymi i prawnymi wynikających ze stosunków cywilnoprawnych, administracyjnoprawnych oraz rozstrzygnięciu o zasadności zarzutów karnych, to jego zakres

ma być rozpoznana przez sąd w sposób sprawiedliwy, to nie sposób przyjąć, iżby prowadzone przed tym organem postępowanie miało się toczyć inaczej, jak tylko podług reguł wynikających z art. 31, 32 ust. 1 zd. drugie, art. 42 ust. 1 i 3, ale i art. 42 ust. 2²⁹ oraz art. 45 ustawy zasadniczej. Odmienny wniosek stawałby pod znakiem zapytania działania ustawodawcy podjęte w kierunku likwidacji okrytych złą sławą kolegów do spraw wykroczeń oraz upodobnienia przepisów proceduralnych w sprawach o wykroczenia do ich karnoprosesowych odpowiedników.

V.

Na gruncie postępowania w sprawach o wykroczenia dostrzegalna jest ewolucja rozwiązań dotyczących prawo do obrony w kierunku rozszerzenia jego podmiotowych granic, tak by odpowiadało ono wreszcie standardowi wy-

znaczeniowy na tym się nie wyczerpuje. „Sprawą” jest więc „rozstrzygnięcie o prawach danego podmiotu” wywodzących się „z całokształtu obowiązujących regulacji prawa materialnego” (wyrok TK z 10 maja 2000 r., sygn. akt K 21/99, OTK ZU 2000, nr 4, poz. 109, s. 30). Prawo do sądu „nie obejmuje natomiast sporów, w które nie jest uwikłany choćby jeden podmiot prawa prywatnego” (Wyrok TK z 9 czerwca 1998 r., sygn. akt K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50, s. 300). Także w doktrynie zwraca się uwagę, że przepis konstytucyjny nie posługuje wskazuje na bliższą kwalifikację „sprawy”, por. M. Pilich, *Glosa do postanowienia SN z 5 listopada 2009 r., I CSK 16/09*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 4, s. 206–218. Z kolei źródeł prawa do sądu należy też szukać w prawie konwencyjnym, jak chociażby w art. 10 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ przyjętej w Paryżu w 10 grudnia 1948 r., https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf (23.02.2023), art. 6 EKPC (Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993, Nr 61, poz. 284), art. 14 ust. 1 zd. drugie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku w dniu 19 grudnia 1966 r., w skrócie: MPPOiP (Dz.U. 1977, Nr 38, poz. 167) oraz art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, w skrócie: KPP UE (Dz.U. UE.C. 2007 Nr 303, s. 1 ze zm.). Zob. też F. Radoniewicz, *Prawo do sądu w Europejskiej Praw Człowieka, Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – zagadnienia wybrane* (cz. I), „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 2, s. 161–174.

²⁹ O zaliczalności prawa do obrony do składowych rzetelnego procesu zob. A. Skowron, *Rzetelny proces karny w ujęciu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiej Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11, s. 9, 21 i 25.

znaczonemu przez art. 42 ust. 2. W chwili bowiem uchwalenia w 2001 r. kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia prawo to przysługiwało jedynie obwinionemu, to jest osobie, przeciwko której wniesiono wniosek o ukaranie w sprawie o wykroczenie (art. 20 § 1 k.p.w.). Przez niemal piętnaście lat od uchwalenia kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, na gruncie tej regulacji nie było możliwe przyznanie prawa do obrony podmiotom, które występowały w toku czynności objętych Działem VII tego kodeksu, choć bez wątpienia wymagały one podobnych gwarancji procesowych co obwinieni z uwagi na charakter niektórych podejmowanych przeciwko nim działań. Przykładem takich właśnie „ukierunkowanych” działań była i jest nadal czynność z art. 54 § 6 k.p.w. powodująca, że objęta nią osoba staje się „osobą podejrzaną o popełnienie wykroczenia”³⁰. Z uwagi na częstokroć rozstrzygające znaczenie dla sprawy czynności wyjaśniających pozostawienie tej osoby poza nawiasem prawa do obrony należało ocenić nie tylko w kategoriach poważnego zaniedbania proceduralnego, ale rozwiązania nie dającego się w żaden sposób pogodzić z konstytucyjnym wzorcem prawa do obrony. Na niedorzeczność istniejącego ówczesnie stanu rzeczy wskazywało to, że osoba objęta czynnością z art. 54 § 6 k.p.w. mogła „odmówić złożenia wyjaśnień” (a więc środka dowodowego identycznego z tym, które pochodzić miało i od obwinionego) oraz stosowanie do niej art. 74 § 3 k.p.k. (art. 54 § 5 k.p.w.), ale ona sama nie mogła już skorzystać z pomocy obrońcy, gdyż ta literalnie przysługiwała wyłącznie obwinionemu. Na powyższe zwracano uwagę w doktrynie, wskazując na daleko idące podobieństwo czynności podejmowanych w trybie art. 54 k.p.w. z karnoprocessowym postawieniem w stan podejrzenia w trybie art. 313 k.p.k.³¹ oraz postulując odpowiednią zmianę brzmienia art. 4, do czego w końcu doszło w 2015 r.³² zapewne i wskutek stwierdzonej przez Trybunał Konsty-

³⁰ T. Grzegorzcyk, *Obrońca...*, s. 33.

³¹ P.K. Sowiński, *Kilka uwag o obronie obwinionego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia* [w:] *Artes serviunt vitae, sapientia imperat. Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Prof. T. Grzegorzcyka z okazji 70. Urodzin*, red. R. Olszewski, D. Świecki, J. Kasiński, P. Misztal, K. Rydz-Sybilak, A. Małolepszy, Łódź 2019, s. 574 i n. Por. też Cz.P. Kłak, *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia a ochrona praw człowieka*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 10, s. 83.

³² Art. 1 pkt 1 ustawy z 15 maja 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. poz. 841).

tuczny sprzeczności z art. 2 i art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³³.

Literatura

- Bojarski M., Świda Z., *Podstawy materialnego i procesowego prawa o wykroczeniach*, Wrocław 2002.
- Cieślak M., Doda Z., *Przeгляд orzeczeń Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego za 1973 rok*, „Palestra” 1974, nr 12.
- Dudka K., *Zasady i zakres odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy*, Warszawa 2015.
- Gardocki L., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dn. 5 kwietnia 1973 r. (VI KZP 80/72)*, OSPiKA 1973, nr 10.
- Grzegorzczak T., *Obrońca w nowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia*, „Palestra” 2002, nr 1–2.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2012, Lex/el.
- Gubiński A., *Prawo karno – administracyjne*, Warszawa 1972.
- Kłak Cz.P., *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia a ochrona praw człowieka*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 10.
- Kmieciak R., *Glosa do uchwały SN z 30 września 2003 r., I KZP 23/03*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2004, nr 3.
- Korzeniowska-Lasota A., *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów. Część 1. Zagadnienia ogólne*, „Palestra” 2013, nr 9–10.
- Kotowski W., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2003, Lex/el.
- Młynarczyk Z., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dn. 5 kwietnia 1973 r. (VI KZP 80/72)*, „Państwo i Prawo” 1973, nr 10.
- Marek A., *Uwagi o charakterze prawnym i „legislacyjnym modelu” sądowego postępowania w sprawach o wykroczenia [w:] Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga Pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004.
- Marek A., Marek-Ossowska A., *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2021.
- Nowacki J., *„Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo” 1964, z. 3.

³³ Wyrok TK z 3 czerwca 2014 r., sygn. akt K 19/11, OTK-A 2014, nr 6, poz. 60. Zob. też M. Rogalski [w:] A. Kiełtyka, J. Pańkiewicz, M. Rogalski, A. Ważny, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2022, s. 41.

- Światłowski A., *Jedna czy wiele procedur karnych*, Sopot 2008.
- Sitkowska K., *W roli świadka*, „Państwo i Życie” 1999, nr 1(1755).
- Jeż-Ludwichowska M., Kala D., Lach A., *Charakter prawny postępowania i środki przymusu w sprawach o wykroczenia*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 2.
- Florczak-Wątor M., *Komentarz do art. 64 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, 2021, Lex/el.
- Jamróz L., *Konstytucyjne prawo do obrony przed sądem w RP [w:] Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś*, red. J. Matwiejuk, Białystok 2009.
- Hofmański P., *Konwencja Europejska a prawo karne*, Toruń 1995.
- Pawlik R., *Kontrawencjonalizacja w polskim prawie karnym i wykroczeń. Analiza teoretyczna – dogmatyczna na tle porównawczym*, Kraków 2016.
- Pilich M., *Glosa do postanowienia SN z 5 listopada 2009 r., I CSK 16/09*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 4.
- Radoniewicz F., *Prawo do sądu w Europejskiej Praw Człowieka, Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – zagadnienia wybrane (cz. I)*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 2.
- Rogalski M. [w:] *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. A. Kiełtyka, J. Paśkiewicz, M. Rogalski, A. Ważny, Warszawa 2022.
- Skowron A., *Rzetelny proces karny w ujęciu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiej Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11.
- Sowiński P.K., *Kilka uwag o obronie obwinionego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia [w:] Artes serviunt vitae, sapientia imperat. Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzcyka z okazji 70. Urodzin*, red. R. Olszewski, D. Świecki, J. Kasiński, P. Misztal, K. Rydz-Sybilak, A. Małolepszy, Łódź 2019.